

DESETA GODIŠNJICA OSNIVANJA INDOK-SLUŽBE U MODERNOJ GALERIJI

Smiljka Domac-Ceraj
Moderna galerija
Zagreb

rošli je dvobroj časopisa *Informatica Museologica* bio posvećen pregledu informatizacije muzejske djelatnosti kod nas i u svijetu.¹ Budući da se upravo ove godine navršava deset godina od uspostavljanja INDOK-službe u Modernoj galeriji, a ustanova

slavi 85. obljetnicu svog postojanja, koristimo priliku da se nadovežemo na tu aktualnu temu.

Analizirajući razvoj muzejske dokumentacije u Modernoj galeriji, nameće se konstatacija da se počeci ove prateće ali izuzetno važne djelatnosti javljaju već u vrijeme utemeljenja ustanove. Zato nećemo pogriješiti ako konstatiramo da je ona de facto nerazdvojno povezana s razvojem institucije, te logično s njom dijeli i zajedničku povijesnu sudbinu.

Ne pretendiramo na opsežniji prikaz povijesnog razvoja Moderne galerije, već je ovaj kratki curriculum vitae isključivo u funkciji što jasnijeg sagledavanja naše teme. Čin osnivanja Moderne galerije pada u 1905. godinu u okviru Društva umjetnosti, kada je i počelo sakupljanje »novije domaće umjetnosti« za fundus ove ustanove.² Inicijativa je potekla od nezaobilaznog Ise Kršnjavija, a prve prostorije ustupio je Muzej za umjetnost i umjetni obrt. Godine 1914. Galerija se otvara prvi put javnosti, međutim ne za dugo jer se Muzej iste godine uslijed početka rata zatvara. Problem definitivnijeg smještaja Galerije postavio je Kršnjavi još 1913. godine. Već onda briga za smještaj nije se odnosila samo na fundus umjetnina nego je obuhvaćala i prateće službe, između kojih također knjižnicu Galerije. Godine 1920. uprava Muzeja za umjetnost i umjetni obrt ustupa Društvu veći prostor pa na drugom katu zgrade Ljube Babić koncipira prvi postav. Kao kustos Moderne galerije preuzima sve umjetnine u vlasništvu Društva, te posuđuje radi prijepisa dvije knjige »društvenog inventara«. U tom skromnom prostoru Galerija će ostati sve do 1934. godine, kada je Društvu dodijeljena palača Vranczyany, gdje se i danas Galerija nalazi. Tako će ona konačno steći status samostalne ustanove. U to vrijeme fundus obuhvaća 250 djela, a u postavu je izloženo 155 umjetnina. Četiri godine kasnije promjenom vlasničkih odnosa opet se pojavljuju poteškoće oko smještaja, međutim 1940. Galerija postaje državnom ustanovom. Za drugoga svjetskog rata sa svojom zbirkom od 650 umjetnina Galerija je prisiljena iseliti u neadekvatan prostor (nužni smještaj) u Draškovićevu ulici 23. Završetkom rata upravitelj Moderne galerije postaje Marcel Gorenc, koji nastoji nanovo konstituirati ustanovu. Nastojao je svojim programom o radu ustanove uz glavne djelatnosti Galerije obuhvatiti i rad pratećih službi, kao što su biblioteka, čitaonica, administracija, fotografski atelje i sl.⁴ Godine 1945. Galerija se vraća na svoju staru lokaciju (palača Vranczyany), gdje je sljedeće godine otvoren autorski postav Marcela Gorenc. Dvije godine kasnije, 1947, fundus i zgrada prelaze pod upravu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te na taj način Galerija povećava svoj fundus domaćim majstorima 19. stoljeća (do tada u Strossmayerovoj galeriji).

Moderna galerija tako postaje u pravom smislu riječi muzej hrvatske umjetnosti 19. i 20. stoljeća. Stalni postav 19. stoljeća prema koncepciji Ljube Babića otvara se 1948. godine, a 1951. otvoren je drugi dio postava, koji obuhvaća 20. stoljeće, čiji autor, međutim, nije utvrđen. Još u okviru JAZU, Galerija je 1955. godine pripojena Institutu za likovne umjetnosti (kasnije Zavod za likovne umjetnosti). Rasformiranjem zavoda Galerija se 1967. našla izvan JAZU, kao samostalna muzejska ustanova, a 1973. preuzima svoj stari naziv Moderna galerija. Novi postav 1972. koncipira direktor Željko Grum (djelomično u suradnji s Darkom Schneiderom), a 1983. formira se opet novi postav, autor kojeg je kustos Zdenko Rus.

Iz pregleda je vidljivo da je pitanje osnivanja pratećih službi Moderne galerije uočeno navrijeme, te da je postojala ozbiljna želja za efikasnim rješavanjem. O uspješnosti rezultata nije moguće suditi jer su oni – uostalom kao uvijek pa tako i danas – ovisni ne samo o politici kuće i načinu razmišljanja muzejske uprave nego i o širim društvenim činiocima. Odvajanjem od Jugoslavenske akademije i svojim osamostaljenjem Galerija se našla otcijepljena od nekih pomoćnih službi. Isticalo se onda među ostalim vitalnim problemima da »Galerija nema niti priručnu biblioteku, nema dokumentaciju«⁵. Biblioteka i arhiv su »decentralizirani«⁶ komentiralo se u tisku o teškoj situaciji Galerije. Na taj način bilo je jasno izraženo kako Galerija ne može nastaviti razvoj ako ne riješi i ta pitanja. Inicijativom Željka Gruma, koji je bio direktor kuće još od 1967. godine, osnovane su nove službe i trebalo je da preraste u posebne odjele (INDOK, pedagoško-propagandni odjel⁷ i dr.). Tako je 1980. godine otvoreno radno mjesto kustosa-dokumentalista⁸, koji je dobio zadatak da organizira i utemelji dokumentaciju i knjižnicu Moderne galerije. Na taj način je počelo službeno formiranje INDOK-službe, te stručan i sistematičan rad na dokumentaciji galerijskog fundusa i bibliotečnog fonda.

Snimka zatečenog stanja muzejske dokumentacije obuhvaćala je osnovnu i prateću dokumentaciju umjetnina, a sastojala se od inventarnih knjiga, knjige pohrane, autorskih lista, odnosno fototeke, zbirke negativa i nešto dijapozitiva s kartotekom. Sve je to vođeno prema tadašnjima muzejskim propisima⁹. Naročitu vrijednost u okviru galerijske dokumentacije predstavlja Arhiv Društva umjetnosti, koji još nije znanstveno obrađen.

Primarni zadatak INDOK-službe bio je formiranje stručne biblioteke. Iako je Moderna galerija raspolagala s relativno malim brojem knjižnog fonda (naročito u usporedbi s nekim drugim muzejskim bibliotekama, npr. MUO, Arheološki muzej i dr.), organizacija se nastojala provesti po svim kriterijima suvremenog bibliotekarstva. Njena se biblioteka prema klasifikaciji uvrštava u specijalne biblioteke. Standard za takve biblioteke definira među ostalim bibliotečnu funkciju i zadatke i odnosi se na sakupljanje i stručno obrađivanje građe s određenoga znanstvenog odnosno stručnog područja; informira korisnike o izboru informacija iz tog područja, daje bibliotečnu građu na upotrebu određenom krugu korisnika, a djeluje u okviru radne organizacije. Osnovni je cilj specijalne biblioteke da svojim korisnicima stavlja na raspolaganje bibliotečnu građu i informacije (tekuće i retrospektivne, sukladno njihovim interesnim profilima). Specijalna biblioteka sakuplja sve vrste primarnih, sekundarnih i tercijarnih publikacija konvencionalnog i nekonvencionalnog oblika, kao i druge tipove dokumenata, koji mogu biti korisni kao izvor informacija.

Današnji fond Moderne galerije obuhvaća više od 9000 naslova (najvećim dijelom katalogi izložaba, te manji broj periodike i knjiga). Kompletan je fond u načelu smješten po sistemu slobodnog pristupa. Katalogi su klasificirani sistemom monografskih i skupnih izložaba, a unutar njega abecednim slijedom po autoru, odnosno periodički po mjestu održavanja. Sistem evidentiranja bibliotečne građe obuhvaća upis u ulaznu knjigu, zatim u knjigu inventara, te katalogizaciju koja se provodi po međunarodnome bibliotekarskom standardu, odnosno ISBD(M) i ISBD(S) sistemu. Izvršeno je katalogiziranje kompletnoga bibliotečnog fonda. Abecedni katalog vodi se također prema bibliotečnim standardima¹⁰, a obrada stručnoga kataloga je u toku.¹¹ Što se tiče nabave publikacija, zbog ograničenih financijskih sredstava fond se uglavnom povećavao razmjenom s ostalim ustanovama, a manje kupnjom. U tom smislu uspostavljena je redovita razmjena s raznim muzejskim institucijama, domaćima i inozemnim, te također kartoteka točne evidencije. Na taj način biblioteka je stekla velik broj vrlo vrijednih publikacija. Također je ustanovljena pretpлата na strane i domaće stručne časopise. Biblioteka redovito sudjeluje sa svojim publikacijama na raznim manifestacijama (Interliber, CIMAM i sl.). U okviru bibliotečno-informatičke službe pružaju se informacije i obavlja posudba bibliotečne građe. Radi unapređenja rada biblioteke ostvareni su kontakti sa srodnim ustanovama (te je provedeno vertikalno i horizontalno povezivanje) a koji su bili od velike koristi u toku formiranja biblioteke.

Da se proširi INDOK-služba, otvoreno je još jedno radno mjesto srednje stručne sprema te je polaganjem knjižničarskog ispita omogućeno stručno obavljanje poslova i radnih zadataka u biblioteci.¹²

Rad na dokumentaciji Moderne galerije otpočeo je 1980. godine, a odnosi se na redovito inventiranje umjetnina, provođenje kroz evidencijske liste i neke druge oblike dokumentacije. U toku tog perioda fundus se povećao za 1842 umjetnine, što znači da se provodila kompletna evidencija sa svim podacima o materijalu. Budući da se do 1982. godine muzejska dokumentacija o umjetninama vodila na spomenuti način, odlučeno je da se ona osuvremeni i prijeđe na katalošku obradu. Takva obrada daje kompletnu informaciju o umjetnini, uz obaveznu fotografiju, te je ujedno i mnogo spretnija za korištenje. Ostvareni su kontakti s raznim muzejskim ustanovama, a komparacijom je dobiven najprihvatljiviji oblik kataloške kartice. Za novu kartoteku fundusa izrađeno je više od 2000 fotografija, negativi su arhivirani u nove zaštitne omote, a u prvoj fazi obrade u kartoteku su unošeni osnovni podaci o umjetnini. Također je izrađena opširna bibliografija Moderne galerije, a odnosi se na članke u periodici od 1885. do danas, te bibliografija u povodu memorijalne izložbe *Josip Račić – Miroslav Kraljević*¹³, koja obuhvaća članke u periodu od 1908. do 1985. godine. Za samu izložbu sakupljen je, obrađen i prezentiran dokumentacijski materijal.¹⁴ Sudjelovalo se na još nekim izložbama u smislu dokumentacijsko-tehničke obrade. Također je oformljena hemeroteca izložaba Moderne galerije. U okviru informacijske službe pružane su različite obavijesti unutrašnjim i vanjskim korisnicima. Kustos-dokumentalist sudjelovao je u eksperimentalnoj fazi kompjuterske obrade muzejske dokumentacije u organizaciji Muzejskoga dokumentacionog centra 1983. godine. Na taj se način Moderna galerija među prvim zagrebačkim ustanovama uključila u informatizaciju muzejske djelatnosti kod nas. Kako je 1985. bilo kadrovske promjene u INDOK-službi¹⁵ Moderne galerije, sljedeći period čini posebnu cjelinu. Rad na svim spomenutim poslovima i radnim zadacima se kontinuirano nastavio. Od rada na bibliografijama možemo spomenuti izložbu Ivana Kožarića.¹⁶ Također ističemo rad na katalogu Moderne galerije¹⁷, u okviru kojeg izradu biografija umjetnika prezentiranih u katalogu i izradu kataloga djela. Akcent u ovom periodu odnosi se na aktivno uključivanje INDOK-službe Moderne galerije u

kompjuterizaciju muzejske dokumentacije pod stručnim vodstvom MDC-a (razni seminari, sudjelovanje u radnoj grupi – Podgrupa za klasifikaciju muzejskih i galerijskih predmeta i sl.). Projekcija koja bi se odnosila na sljedeći period naglašava potrebu završetka stručne obrade fundusa umjetnina, koja je prijeko potrebna jer smo se opredijelili za informatizaciju muzejske djelatnosti. Također je potrebno predvidjeti informatičko obrazovanje kadrova i, naravno, nabavu tehničke opreme.

Zaključno možemo konstatirati da je informatizacija muzejske djelatnosti ozbiljno zamišljen projekt. Očito je da je razvoj i uvođenje kompjutera u muzej uvjet uključivanja muzeja u komunikacijske tokove. Sagledavajući problem iz šireg aspekta, odnosno, kompjutersku revoluciju u njenoj sveobuhvatnoj projekciji u budućnosti, citiramo na kraju mišljenje poznatog psihologa i pisca C. Evansa kako nas »kompjuterska revolucija stavlja pred dilemu da li ćemo svijet pretvoriti u raj ili pakao«.¹⁸

Primljeno: 30. 5. 1990.

Bilješke

¹ Informatica museologica, br. 3/4, Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb 1988.

² Vidi članke: Jelena Uskoković, 80 godina Moderne galerije u Zagrebu, Građa za interpretaciju i povijest razvitka, 15 dana, br. 8, Zagreb 1985, str. 22–31; Olga Maruševski, Dva poglavlja u povijesti Društva umjetnosti, U povodu 100-godišnjice Hrvatskog društva likovnih umjetnika, Bulletin JAZU, 1979, br. 2/48, str. 13–45.

³ Zapisnik od 4. srpnja 1919. u prostorijama Društva umjetnosti povodom primopredaje svih umjetnina, koje se nalaze u vlasništvu društva..., ADU, MG, Zagreb, fasc. 740, 26/1919.

⁴ AMG, Dopis Ministarstvu prosvjete od 25. lipnja 1945; Rukopis Marcela Gorenca pod naslovom »Principi organizacije i rada Moderne galerije u Zagrebu« od 1. rujna 1945.

⁵ Jelena Uskoković, Tko će biti odgovoran?, O teškom položaju Moderne galerije u Zagrebu, Telegram br. 428/IX, Zagreb, 1968, str. 2.

⁶ Elena Cvetkova, Hoće li Moderna galerija JAZU prerasti u Muzej moderne nacionalne umjetnosti?, Na prekretnici, Večernji list, od 18. i 19. listopada 1969, str. 10.

⁷ Đurđa Petračić, Likovna edukacija i muzejska propaganda u Modernoj galeriji Zagreb, Informatica museologica, br. 1/4, Zagreb, 1987, str. 28–30.

⁸ Od 1980–1985. na radnome mjestu kustosa-dokumentalista Smiljka Domac Ceraj

⁹ Zakon o muzejskoj djelatnosti iz 1977. a prema Uputstvu Savjeta za kulturu NR Hrvatske iz 1962. godine

¹⁰ Eva Verona, Pravilnik i priručnik za izradu abecednog kataloga, dio I, Zagreb, 1970.

¹¹ Mr. Ljerk Filaković, Univerzalna decimalna klasifikacija, Shema za stručni katalog u Narodnim knjižnicama, Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 1985.

¹² Od 1980. godine do danas na radnome mjestu knjižničara biblioteke Višnja Kovačević

¹³ Josip Račić, Miroslav Kraljević, Memorijalna izložba 1885–1985, Moderna galerija, Zagreb 1985.

¹⁴ O tome vidi: Smiljka Domac Ceraj, Dokumentacija Josipa Račića i Miroslava Kraljevića, Bulletin JAZU, br. 1 (57), Zagreb 1986.

¹⁵ Od 1986. na radnome mjestu kustosa-dokumentalista Dajana Vlaisavljević

¹⁶ Mladenka Šolman, Ivan Kožarić, monografska izložba, kiparstvo, Moderna galerija, Zagreb 1987.

¹⁷ Željko Grum, Moderna galerija, Zagreb 1987.

¹⁸ Christopher Evans, Kompjuterski izazov, Globus, Zagreb 1987.

SUMMARY

The tenth anniversary of the establishment of INDOK-services in the Modern Gallery

Smiljka Domac-Ceraj

The Modern Gallery in Zagreb was established in 1905 following the initiative by Iso Kršnjavi. In 1934 the gallery was accommodated in the Vranyczany Palace and the last permanent display was arranged in 1983. The article recounts the history of the Modern Gallery, which houses collections of Croatian fine arts from the 19th and 20th centuries.

Documentation activities began after the establishment of the gallery to be followed in 1980 by INDOK-services run by one curator. The basic task was to form a specialist library, which today contains over 9.000 catalogues, periodicals and books, the holdings being complemented mainly through exchange with other institutions. The first hemerotherque has also been organized. The INDOK service of the Modern Gallery has joined the computerization project of museum documentation in Croatia under the management of MDC.